

Utvalg:	Forskningsutvalget	Dato: 26.08.2026
FU-sak: 23/26		Arkivsaknr.:

Forebyggende forskningsetisk arbeid. Status for kompetanseplan og behov for videre tiltak

Bakgrunn

Forskningsetikk utgjør en grunnleggende forutsetning for ansvarlig og kvalitativt god forskning. Etterlevelse av forskningsetiske normer er avgjørende for forskningens troverdighet og for å opprettholde tilliten mellom forskningen og samfunnet. Forskningsetiske problemstillinger inngår i alle deler av forskningsaktiviteten som planlegging, gjennomføring, publisering og formidling av forskningen. De kommer til uttrykk både gjennom konkrete lovbestemmelser og normer. Forskningsetiske normer vedlikeholdes og utvikles i stor grad av forskerfellesskapet selv. Forskningsetikken favner således bredere enn lovbestemmelser og ligger til grunn for forskerfellesskapets faglige selvregulering. Universitetsstyret vedtok i 2006 [10 etiske regler for Universitetet i Bergen](#). UiBs strategi sier at «Forskningsetikk og vitenskapens integritet er sentrale verdier for vårt virke». I perioden 2022-2026 er styrking av forskningsetikk ett av 13 mål i UiBs utviklingsavtale med Kunnskapsdepartementet.

Universitetsstyret vedtok i 2023 nye rutiner for håndtering av mistanke om uredelighet i forskning (sak [11/23](#)), og en kompetanseplan for forskningsetikk ble samtidig framlagt for Forskningsutvalget og universitetsledelsen. I september 2025 vedtok universitetsstyret at forebyggende forskningsetisk arbeid skulle inngå i Forskningsutvalgets mandat (Universitetsstyret sak [72/25](#), FU sak [23/25](#)).

Forskningsetikk er ett av åtte punkt i handlingsplan knyttet til fornyelsen av EU-statusen HR Excellence in Research (HREiR) i 2026. Handlingsplanen er særlig orientert mot oppfølging av kompetanseplanen for forskningsetikk fra 2023.

Denne saken oppsummerer prosessene ved UiB de siste fem årene, og skal legge opp til drøfting av status på fakultetene for arbeidet med kompetansebygging og forebyggende forskningsetikk. Hensynet til personer er en sentral forskningsetisk norm og forskningsutvalget vil senere få forelagt en egen sak om status for oppfølging av institusjonelle forpliktelser knyttet til ivaretagelsen av personvern.

Om forskningsetikk og institusjonenes ansvar

De nasjonale forskningsetiske komiteene (FEK) er det viktigste fagorganet for forskningsetikk i Norge. FEKs nettsider definerer feltet slik (forskningsetikk.no):

Forskningsetikken omfatter normer, prinsipper og verdier som bidrar til å regulere vitenskapelig virksomhet. Normene er utviklet over tid og forankret i det internasjonale forskerfellesskapet. I Norge forstår vi begrepet forskningsetikk bredt. Det vil si at forskningsetikken inkluderer normer for å sikre kvalitet og pålitelighet; normer som regulerer forskersamfunnet; normer som angår relasjonen mellom forsker og individer og grupper som inngår i, eller berøres av forskningen; og normer som gjelder forskningens bruk og konsekvenser.

Grunnleggende prinsipper er nedfelt i [forskningsetikkloven](#). Lovens §5 gir forskningsinstitusjoner ansvar i å sikre at forskningen skjer i henhold til anerkjente normer. Institusjonene har ansvar for nødvendig opplæring av studenter, phd-kandidater og ansatte i anerkjente forskningsetiske normer, og at alle som utfører eller deltar i forskningen, er kjent med anerkjente forskningsetiske normer. Loven regulerer behandling av uredelighetssaker (§6-7), og definerer rammene for nasjonale forskningsetiske komiteer og regionale komiteer for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk.

Forebyggende forskningsetisk arbeid innebærer å tilrettelegge for at forskningsetiske normer blir fulgt i praksis. Det viktigste forebyggende tiltaket er å sikre at alle vitenskapelig ansatte har kompetanse og kunnskap om relevante standarder generelt og innen sine fagfelt.

Riksrevisjonens rapport og oppfølging ved UiB

Forskningsetikkloven ble iverksatt i 2017. I 2021 publiserte riksrevisjonen en revisjon av sektorens etterlevelse av loven ([Dokument 1 \(2021-2022\)](#)). Hovedkonklusjonen i revisjonen var at «Forskningsinstitusjonene gjør ikke nok for å sikre at forskningen følger forskningsetikkloven og anerkjente forskningsetiske normer og regler». Det ble pekt på at institusjonene «ikke har etablert systemer som legger til rette for at alle ansatte som arbeider med forskning får tilstrekkelig opplæring», og heller «ikke har gode nok systemer for å sikre at mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer blir oppdaget, behandlet og rapportert». Kunnskapsdepartementet fulgte opp med krav om dokumentasjon av tiltak fra institusjonene.

Ved UiB ble det nedsatt et utvalg for å utrede UiBs systemer og organisering. Utvalgets mandat var å anbefale en helhetlig løsning for forskningsetikk, herunder opplæring, regelverk (rutiner og retningslinjer), internkontroll og personvern, og tiltak for helseforskning, jamfør FU-sak [52/22](#). Forskningsutvalget og dekanene ble orientert om arbeidet i prosjektet og ga innspill til arbeidet. Utvalgets innstilling lå til grunn for styresak [11/23](#). Universitetsstyret vedtok i tråd med saken å opprette fakultære redelighetsutvalg med oppgave å utrede saker om mulig brudd på forskningsetiske

normer, og tydeliggjøre instituttleders rolle som mottaker av meldinger ved mistanke om uredelighet.

Innenfor rammen av prosjektet ble det etablert en egen portal for forskningsetikk på UiBs nettsider (<https://www4.uib.no/forskning/forskningsetikk>).

UiBs Kompetanseplan for forskningsetikk

Utvalget fremmet også forslag til kompetanseplan for ansatte ved UiB. Planen ble lagt fram for universitetsledelsen og Forskningsutvalget (sak [12/23](#)), og er publisert som [vedlegg til saken](#). Planen omfattet en rekke tiltak rettet mot vitenskapelig ansatte, administrasjon, ph.d-kandidater og studenter. Noen viktige punkter er:

- Etablering av en forskningsetikkportal som kan gi god informasjon om tilgjengelige kurs og opplæringstiltak
- Forskningsetisk dag er gjennomført årlig siden 2023. Tiltaket, som blir gjennomført som en halvdags konferanse, tar opp dagsaktuelle problemstillinger knyttet til forskningsetikk. Arrangementene har vært godt besøkt. Det er et mål å innrette og formidle informasjon om arrangementet slik at de oppleves som relevante og viktige for enda flere vitenskapelig ansatte
- Kurstilbud for vitenskapelig ansatte: Det er utviklet et introduksjonskurs i form av elæringsmodul på mitt UiB. Ca 275 har registrert seg på programmet (se under)
- Kurstilbud for instituttledere: instituttlederens ansvar er del av instituttlederprogrammet

De enkelte punktene for øvrig er i varierende grad gjennomført tre år etter at planen først ble lagt fram. Tabell 1 lister alle de foreslåtte tiltakene:

Tabell 1 Tiltak i kompetanseplan 2023

Tiltak	Oppfølging
God informasjon om tilgjengelige kurs og opplæringstiltak	Oppretting av etikkportalen med oversikt over aktuelle kurs, https://www4.uib.no/forskning/forskningsetikk
Invitere til institusjonelle, faglige evenementer, som f.eks. konferanser, seminarer eller liknende med dagsaktuelle forskningsetiske problemstillinger.	Forskningsetisk dag er gjennomført årlig siden november 2023, i samarbeid mellom Redelighetsutvalget og Forskningsutvalget.
Gi kunnskap om UiB sitt system for å fremme god forskningsetisk praksis, rettet mot nye og sittende instituttledere samt administrasjonssjefer	Instituttlederens rolle knyttet til forskningsetikk er omtalt i Instituttlederprogrammet og Mellomlederprogrammet.

Utarbeide en modul om etikk i forskningsledelse i forskningsledelsesprogrammet.	Gjennomført
Grunnleggende innføring i forskningsetikk (e-læring).	E-læringskurs er publisert på mitt UiB. Ca 275 har deltatt.
Ph.d.: Forskningsetikk og kunnskap om RETTE skal være tema på obligatoriske kurs for veiledere.	Dette er ikke innført som et obligatorisk krav
Utvikle e-læringskurs om forskningsetikk og personvern (innføringskurs)	Videreutvikling av E-læringskurs. Ikke utviklet ennå.
Opplæring i bruk av RETTE for vitenskapelig ansatte, studenter og administrative	Ikke systematisk oppfulgt
Integrere forskningsetikk som tema i eksisterende maler for medarbeidersamtale.	Gjennomført
Videreutvikle eksisterende e-læringskurs i helseforsknings- og personvernlovgivning	Utredes i 2026
Etikk i eksterntfinansierte forskningsprosjekter.	Kurs gjennom UiB Opp - ikke fulgt opp

I tillegg til tiltakene i kompetanseplanen ble det løftet fram andre forslag for styrking av det forskningsetiske arbeidet. Blant annet anbefalte styringsgruppen for etikkutvalget å vurdere oppretting av utvalg for forskningsetikk på fakultetene, i tillegg til redelighetsutvalg. Disse utvalgene kan ivareta krav til dokumentasjon av forskningsetisk godkjenning eller vurdering som i økende grad stilles av utenlandske finansiører i forbindelse med prosjektsøknader eller av tidsskrifter før en artikkel blir antatt for publisering. For helseforskningsprosjekter foreligger det krav om forskningsetisk godkjenning gjennom nasjonalt regelverk som dekker disse behovene. Så langt har ingen fakultet opprettet egne forskningsetiske utvalg, men de kan forekomme på enkeltinstitutt.

Opplæringstilbud for vitenskapelig ansatte

E-læringskurs for ansatte er det viktigste tilbudet for opplæring i sentral regi ved UiB. Kurset ble publisert i 2023 som et emne på Mitt UiB (<https://mitt.uib.no/courses/43805>) og dekker problemstillinger knyttet til institusjonens og den enkeltes ansvar, forskningsetiske retningslinjer og uredelighet i forskning. Kurset er lagt opp slik at innholdet bør oppdateres jevnlig. I kompetanseplanen er det et mål at kurset skal være

obligatorisk for vitenskapelige ansatte, men så langt har fakultetene ikke stilt krav til alle ansatte om å gjennomføre kurset. Deltakerlisten på mitt UiB omfatter ca 275 navn. Kurset er antatt å ta rundt 15. minutter.

Opplæringstilbud for ph.d.-kandidater

Det er obligatorisk for alle ph.d.-kandidater å gjennomføre emnet som de respektive fakultet holder innen vitenskapsteori og etikk. Omfanget på vitenskapsteori og etikk skal være på minst fem studiepoeng. Fakultetene legger opp emnene på litt ulike måter og har naturlig nok også ulikt omfang på det som dreier seg om etikk. HF, SV, PSYK og NT organiserer vitenskapsteori og etikk i ett felles emne, der omfanget varierer fra ti studiepoeng (HF og SV) til fem studiepoeng (NT). JUR og MED har skilt ut etikk i et eget emne, der det for sistnevnte fakultet utgjør 7 studiepoeng. HF tilbyr ellers et kurs til sine ph.d.-kandidater kalt «Praktisk forskningsetikk», som er frivillig å ta. Kandidatene ved KMD som er tatt opp i ph.d.-programmet i kunstnerisk utviklingsarbeid (KU) følger opplegget til den nasjonale forskerskolen for KU. Denne forskerskolen gir kurset «Ethics and relations», bestående av 4 studiepoeng.

Universitetsledelsen har ellers startet å se på måter man kan få kandidatene til å gjøre etiske refleksjoner knyttet til bruken av KI, og har i den anledning vært i dialog med SVT.

Sentral organisering og krav ved UiO og NTNU

UiO

I likhet med UiB, har UiO samlet ressurser knyttet til forskningsetikk til en nettportalnettportal: <https://www.uio.no/om/regelverk/etiske-retningslinjer/forskningsetikk.html>

UiO har også utviklet et kurs i forskningsintegritet, rettet mot postdoktorer og vitenskapelig ansatte:

<https://www.uio.no/om/regelverk/etiske-retningslinjer/kurs-forskningsintegritet/>

UiOs kurs gjennomføres flere ganger i året, og består av en forberedende digital modul med en innleveringsoppgave og en heldags fysisk kursdag for rundt 30 deltakere. På kursdagen får deltakerne presentert cases for vurdering og diskusjon i grupper. Ved utgangen av høsten vil ca. 500 personer ha deltatt siden etableringen av tilbudet i 2023. Kurset er ikke obligatorisk, men er rettet særlig mot forskningsledere og midlertidig ansatte med veilederansvar.

Forum for forskningsetikk tilsvarer Forskningsetisk dag ved UiB. Forum for forskningsetikk utgår fra Forskningskomiteen ved UiO. Fakultetene arrangerer Forum for forskningsetikk på vegne av UiO med arrangementer hvert semester.

UiO har også opprettet et eget Vitenskapsombud. Ifølge nettsidene er ombudet en «uavhengig og upartisk instans for alle vitenskapelige ansatte på Universitetet i Oslo, for

spørsmål og konflikter om god vitenskapelig praksis, forskningsintegritet og forskningsetikk.».

Ved UiO er redelighetsutvalget kalt «forskningsetisk utvalg». Utvalget har mandat knyttet til redelighet tilsvarende UiB, men har også mandat til forskningsetisk rådgiving og kompetansefremmende arbeid på institusjonsnivå. Ved UiB er denne kompetansen overført Forskningsutvalget, jamfør styresak 72/25. Utvalget har ikke rolle i etisk forhåndsvurdering av enkeltprosjekter, men enkelte institutt på universitetet har innført slike ordninger.

NTNU

NTNU har en etikkportalettikkportal som forvaltes faglig av Program for anvendt etikk ved Institutt for filosofi og religionsvitenskap.

<https://www.ntnu.no/etikkportalen>

Programmet ble etablert i 2001 presenterer seg som en «faglig arena som tilbyr forskerkurs, nettverksmøter og faglig støtte til fagmiljøene, samt kontakt med internasjonale nettverk»

Også NTNU har etablert et Innføringskurs i forskningsetikk, i form av en serie videoer. Kurset er særlig rettet mot nye ansatte og brukes i onboardingprosesser. Kurset er regnet å ta ca 45 minutter

<https://i.ntnu.no/wiki/-/wiki/Norsk/Forskningsetikk+-+oppl%C3%A6ringsressurser>

I likhet med UiO er redelighetsutvalget kalt «Forskningsetisk utvalg», og har også her mandat til forskningsetisk rådgiving og kompetansefremmende arbeid i tillegg til å behandle saker ved mistanke om uredelighet i forskning.

Videre arbeid

UiBs arbeid med forebyggende forskningsetisk arbeid fram mot styresaken i 2023, var i stor grad påvirket av riksrevisjonens rapport og påfølgende krav fra Kunnskapsdepartementet. Prosessen viste betydningen av system som RETTE for å ivareta forpliktelser i forbindelse med personvern i forskning. Dette vil bli tatt opp i senere saker i FU. Fakultetene fikk som resultat av prosessen, en tydeligere rolle i håndtering av mistanke om uredelighet. Fakultetene er også nærmest på aktuelle forskningsetiske problemstillinger innen sine fagområder. Forskningsutvalget bes drøfte status for tiltak på fakultetsnivå og forholdet til de institusjonsvise satsingene. Er det behov for nye kompetansefremmende tiltak på lokalt og sentralt nivå, og er det behov for klargjøring av roller i oppfølging av gjeldende og nye tiltak?

Saken legges fram for forskningsutvalget til drøfting.